

A fenti alapelvek használatával elkészített kérdőívvel a kutatók 70%-os részvételi arányt tudtak elérni, ami igen jónak mondható. A felmérés eredményeként megállapították, hogy az ABE-hallgatók

- rendszeres közkönyvtár-látogatók;
- csak könyveket kölcsönöznek, semmilyen audiovizuális anyag nem érdekli őket;
- az elégtelen eligazító jelzések miatt komoly nehézségeik vannak a tájékozódásban.

(Novák István)

---

## Tudománymetria, bibliometria

---

**96/004**

KORWITZ, Ulrich: Welchen „Rang” hat ein Wissenschaftler? = Nachr.Dok. 46.Jg. 1995. 5.no. 267-272.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

**Milyen „rangja” van egy tudósnek?**

*Bibliometria; Hivatkozás; Publikálás -tudományos kiadványoké*

A kutatói tevékenység értékelését általában – és egyre nagyobb mértékben – az illető kutató publikációs tevékenysége alapján szokás elvégezni. Ebben a folyamatban a legfontosabb tényezőket a közlemények száma és a publikáló folyóiratok tekintélye jelenti. A hivatkozatelemzésre épülő értékelés azonban számos problémát vet fel – ezeket tekinti át a cikk.

(Autoref.)

**96/005**

MAHAPATRA, Gayatri: Highly cited authors, journals and books in Indian library and information science literature = Ann.Lib.Sci.Doc. 41.vol. 1994. 4.no. 127-134.p.

**A legtöbb hivatkozással rendelkező szerzők, folyóiratok és könyvek az indiai könyvtár- és információtudományban**

*Bibliometria; Hivatkozás; Könyvtártudományi szakirodalom*

Az indiai könyvtár- és információtudományi szakirodalom hivatkozatelemzése kimutatta, hogy a a cikkek tekintetében az első helyen az indiai szerzők és folyóiratok szerepelnek, míg a legtöbb hivatkozott könyv amerikai. A mag-folyóiratok, -könyvek és -szerzők összehasonlító elemzése azt mutatta, hogy a 10 százalékot képviselő legmagasabban hivatkozott szerző, folyóirat és könyv fele indiai eredetű. Az összes hivatkozott folyóiratnak csak 30 százaléka indiai. A magfolyóiratok között az indiai Annals of Library Science and Documentation megőrizte a vezető helyét. Következtetésként a cikk megállapítja, hogy Bradford mag-folyóirat görbéje jobban megfelel a fejlődő tudományoknak (pl. a könyvtár- és információtudományak), mint a folyóiratok szóródását kifejező matematikai képlete.

(Autoref.)

## KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

---

### Általános kérdések

---

**96/006**

SCHWAB, Uwe: Gesellschaftliche Auswirkungen des Information Highway = Nachr.Dok. 46.Jg. 1995. 5.no. 193-301.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

## Az információs sztráda társadalmi hatásai

*Adatvédelem; Információs társadalom; Számítógép-hálózat; Szerzői jog*

Az információs sztrárával kapcsolatos okfejtésekből gyakran hiányzik a társadalmi szempont. Nevezetesen arról van szó, hogy az új technológiák elfogadása nemcsak a gazdasági és politikai feltételektől függ. A munkakörnyezet megváltozása, a „telemunka” lehetőségeinek növekedése és a virtuális vállalatok megjelenése olyan kérdéseket és problémákat vet fel, mint az elszigetelődés kockázata, a munkakeresés újfajta szükségletei és lehetőségei, új szakmai profilok kialakulása és számos, eddig ismeretlen társadalmi változás bekövetkezése. További problémákat jelenthetnek a szerzői jogi kérdések, a társadalmi szakadások és az információs korra vonatkozó világos politikai elképzelések hiánya. Ezért széleskörű tájékoztatási és felvilágosító kezdeményezésekre van szükség.

(Autoref.)

### 96/007

RADWANSKI, Aleksander: Sciany, biblioteki i nieporozumienia. (Komentarz do artykulu J. Wojciechowskiego...) = Bibliotekarz. 1995. 7-8.no. 34-36.p.

**Falak, könyvtárak és félreértések. (Komentár J. Wojciechowski cikkéhez – ismertetését lásd a 95/198. tételszámon)**

### *Jövő könyvtára*

J. Wojciechowski „Falak könyvtárak nélkül” címen cikket írt a Bibliotekarz 1995. évi 3. számába (9-11. p.). [A cikk referátuma a 95/198 tételszám alatt található, a Könyvtári Figyelő 1995/3. számában.] Ez az írás tele van Licklider elhíresült szlogenjének és a mögötte meghúzódó tartalmaknak a félreértésével.

Először is Licklider nem állítja, hogy a „fallal körülvett könyvtárak” egykettőre meg fognak szűnni. Ahogy a mozi nem tette fölöslegessé a könyvet, majd a televízió a mozit, a „falak nélküli könyvtár” sem teszi fölöslegessé hagyományos előzményét. Mindössze bizonyos funkciókat vesz át tőle, azokat, amelyeket a hagyományos

könyvtár csak jobb híján és tökéletlenebbül látott el (gyorsaság, a feltárás mélysége stb.).

Az ismeretközli és a művészeti kommunikáció és információ sem válik szét olyan mereven, mint azt J. Wojciechowski állítja. Valamely dokumentum meglétéről és tartalmáról adott tájékoztatás mindkét funkció esetén azonos. Az Internet tanúsítja, hogy az interaktív keresés a „komoly” és a „szórakoztató” tájékozódás, a formális és a nem formális kommunikáció, az ismeret és a művészet között eltöri a különbségeket. A könyvtárak – a fallal körülvettek – ugyan miért ne kapcsolódhatnak be ebbe az újmódi tájékoztatási folyamatba? Ettől még az olvasás minden bizonynyal megőrzi mással nem helyettesíthető szerepét mind az ismeretközlésben, mind a művészeti kommunikációban.

A fentiekből következnek: a képzésben mind nagyobb helyet kell kapnia a tájékoztatás módszertanának és gyakorlatának. Az USA-ban csak azok a könyvtárosképző intézmények szűntek meg, amelyek túlságosan ragaszkodtak a képzési hagyományokhoz. A régimódi könyvtárosképzettség iránt nincs már kereslet.

Az amerikai könyvtárosok (köztük Licklider is) szívesen és merészen álmodoznak – ellentétben a lengyel könyvtárosokkal, akik álmaik netovábbjaként a fából készült polcok fémpolcokra való kicserélését jelölik meg. Pedig a „falak által körülvett” könyvtár munkájának is meg kell változnia, ui. a multimédiákon, az Interneten és a számítógépes játékokon nevelkedett új nemzedéknek aligha van szüksége „csendes olvasótermekre és a könyvtári polcok közötti meditációra”.

Még egy körülmény, amely Wojciechowski tollát negatív megítélésre ösztönözte: a lengyel könyvtárosok humortalanok. A könyvtár és a könyvtáros személye nem lehet viccek tárgya. Emiatt azután a könyvtári szakirodalom is fojtogatón unalmas.

(Futala Tibor)

---

## Nemzetközi könyvtárügy

---

### 96/008

D'Impact a Info 2000: les enjeux du marché de l'information en Europe. Entretien avec R.F. de Bruine, Directeur de la DG XIII-E = Documentaliste. 32.vol. 1995. 3.no. 147-153.p.

Res. angol nyelven

### Az „Impact”-tól az „Info 2000”-ig: az európai információs piac kockázatai. Interjú Frans de Bruïne-nel, a DG XIII-E program igazgatójával

*Információpiac; Tájékoztatási politika*

Frans de Bruïne az Európai Bizottság XIII-E jelű információpiaci igazgatóságának a vezetője. A *Documentaliste* interjújában ismerteti véleményét az európai információipar jelenlegi helyzetéről és jövőbeli fejlődéséről. Először az információpiacra és az információs technológiákra irányuló akciótervről szól, amelyet az 1995. végén befejeződő „Impact” program keretében dolgoztak ki, röviden összefoglalva a program eredményeit. Majd bemutatja az új, „Info 2000” nevű programot, amely 1996 elején indul. Ez a hordozók és a technológiák helyett magukra az információkra koncentrál; célja az információkra irányuló tájékoztatás, hozzáférés és használat előmozdítása és az „európai információ” jellemzőinek kifejlesztése, mind nyelvi, mind tartalmi szempontból.

(Autoref.)

96/009

KETONEN, Anneli: Eurooppatietoa. Signum esittelee Suomen Eurotietokeskukset = Signum. 28.vol. 1995. 4.no. 86-87.p.

### Az Európai Unió információs központjai Finnországban

Az ismertetés forrása a fenti cikken kívül: Signum, 1995/5. 113-115.p.

*Letéti könyvtár; Nemzeti tájékoztatási központ; Nemzetközi szervezet*

Finnország 1993-ban kezdte meg az Európai Unióhoz való csatlakozási tárgyalásait, és 1995. január 1-től tagja az Uniónak. Az országban öt ún. letéti könyvtára működik a szervezetnek, amelyek megkapják az EU kötelempéldány-szolgáltatásának körébe tartozó dokumentumokat, és joguk van ingyenesen használni az Unió adatbázisait. Az öt könyvtár a következő: a Par-

lamenti Könyvtár, a Helsinki Egyetem Nemzetközi gazdasági jogi intézetének könyvtára, a turkui Európa Intézet, amelyet a város felsőoktatási intézményei közösen tartanak fenn; valamint a vaasai és a joensuu-i egyetem könyvtára. Hatodikként a hálózathoz tartozik még a Települések Szövetségének (Kuntaliitto) könyvtára is, ez azonban ún. European Reference Centre jogokkal rendelkezik, így ellátása szűkkörűbb (folyóiratok, referenz irodalom). Teljeskörű letéti könyvtári joggal a Parlamenti (1974-től) és a vaasai egyetemi könyvtár (1992-től) rendelkezik. 1972-85-ig a turkui egyetem könyvtárának – ahol akkor a mai Európa Intézet gyűjteményét tárolták – ugyancsak megvolt e jogköre, 1985-ben azonban a feltárás hiányosságai miatt visszamínősítették korlátozott jogkörű letéti könyvtárrá.

Az EU-dokumentumokat ma mindegyik könyvtárban különgyűjteményként kezelik. A fent említett dokumentumokon kívül hozzáférhetők az EU-információkat tartalmazó CD-ROM adatbázisok is (JUSTIS CELEX CD-ROM 1-2, OFFICIAL JOURNAL C, EC REFERENCES, EUROCAT, FINLEX 1-2). A Parlamenti Könyvtár fenntart egy olyan szövegarchívumot, amelyben az EGT (Európai Gazdasági Térség) és az EU csatlakozási szerződésekben említett direktívák, rendeletek és szabályozások szövegei található meg finnül és svédül. (Ez olyan, a finn igazságügyi minisztériumban, illetve Svédországban lefordított anyag, amely nyomtatásban még nem jelent meg.)

A joensuu-i egyetem EU-gyűjteménye döntően az egyetemi kutatást és oktatást van hivatva szolgálni, a többi gyűjtemény viszont nyitott minden használó előtt. Főként a helyben használatra rendezkedtek be, a Parlamenti Könyvtárnak azonban nagyobb kölcsönözhető gyűjteményrése van az európai integrációra vonatkozó irodalomból. Ugyane könyvtár 1994 őszétől külön szolgáltatási pontot állított fel a képviselők részére a parlament épületében, ahova – kizárólag az ő használatukra, az azonnali hozzáférés érdekében – az EU csatlakozási szerződéssel kapcsolatos anyagokat telepítette és telepíti folyamatosan. A könyvtárban – amelyet földalatti folyosó köt össze a parlament épületével – 1995 elejétől állítottak fel külön információs pontot a külső használók számára.

Mindegyik könyvtár jelentős figyelmet fordít mind a saját személyzetének, mind a használóknak a képzésére. A Parlamenti Könyvtárban kü-

lön felállított EU-team felel ezért. Ők vezetnek ilyen célú tanfolyamokat is szak- és közművelődési könyvtárosok számára.

(Sz. Nagy Lajos)

---

## Nemzeti könyvtárügy

---

### 96/010

LUXOVÁ, Jana: Statistika 1994 = Čtenár. 47.roč. 1995. 6.no. 214-215.p.

### Cseh Köztársaság: 1994. évi könyvtári statisztika

#### Statisztika [forma]

A Cseh Köztársaságban 1994-ben 6249 nyilvános könyvtár és 1687 fiókkönyvtár működött. Évről évre nő az egy könyvtáros által ellátandó lakosok, illetve olvasók száma (1994-ben 0,55%-kal). 2,2%-kal nőtt a kölcsönzések száma az 1993. évihez viszonyítva. Az olvasói érdeklődés elsősorban a tudományos és ismeretterjesztő irodalomra irányul, csökken a gyermekek érdeklődése a szépirodalom iránt.

Az információs szolgáltatások iránti növekvő kereslet készítette a közművelődési könyvtárakat információs adatbázisok kiépítésére (pl. regionális szintű gazdasági, jogi, kulturális adatbázisok).

0,4%-kal csökkent a könyvtári állomány nagysága – ennek oka, hogy emelkedtek a könyv- és folyóiratárak, a könyvtárak anyagi okokból kevesebb dokumentumot tudtak vásárolni, illetve tovább folyt az állományok megtisztítása az elavult művektől.

A könyvtári hálózatban tovább folyt az átalakulás: a könyvtárak a helyi önkormányzatok fenntartásába kerülnek. Ez sok helyen azzal jár, hogy csökken a könyvtár pénzügyi támogatásának mértéke, illetve a könyvtárosnak más feladatokat is el kell látnia. Azokban a régiókban, ahol nem működik ellátórendszer, rosszabbodott a helyi (községi) könyvtárak helyzete.

(Rácz Ágnes)

### 96/011

ZOTOVA, Kremena: Political power and periodicals = Ser.Lib. 26.vol. 1995. 2.no. 87-94.p. Bibliogr. 13 tétel.

### Bulgária: politikai hatalom és időszaki kiadványok [1.rész]

*Cenzúra; Időszaki kiadvány; Könyvtárügy története*

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

Bulgáriában az időszaki kiadványok kiadása 1844-ben kezdődött, a *Liuboslovie* megjelenésével. Ez időtől kezdve egészen a kommunista rendszer összeomlásáig a sajtó állandóan ki volt szolgáltatva a cenzúra és a politika hatalmának, először a török uralom, majd a kommunista hazai kormányok által. A két részből álló cikk első része az időszaki kiadványok helyzetét tárgyalja a kommunista „népi demokrácia” hatalomra jutása után. Ez a rendszer gyakorlatilag az összes régebbi folyóiratot megszüntette. A tanulmány második része a negyvenöt éves elnyomás után nemrégiben megszerzett sajtószabadság nyomán kialakult helyzetet fogja megvizsgálni.

(Autoref.)

### 96/012

KOLASA, Ingo: Sag mir wo die Bücher sind... Ein Beitrag zu „Beutekulturgutern und Trophäenkommissionen” = Z.Bibliothekswes. Bibliogr. 42.Jg. 1995. 4.no. 339-364.p.

### Mondd, hol vannak a könyvek... A második világháborúban hadizsákmányul esett német kulturális javak sorsáról

*Háborús károk; Könyvlopás; Kulturális kapcsolatok; Régi és ritka könyvek*

A „Jószomszédi kapcsolatról szóló szerződés”, melyet az NSZK és a SZU 1990 novemberében kötött, kimondja, hogy „a műkincseket, melyek jogtalanul kerültek a területükre, vissza

kell adni a tulajdonosnak vagy jogutódjának.” A szerződést a „Megállapodás a német-orszói kulturális együttműködésről” – melyet 1992 decemberében Jelcin is aláírt – megerősíti.

Azoknak a német kulturális javaknak, köztük könyvtári könyveknek a sorsa, melyeket 1945 és 1948 között szállított a Vörös Hadsereg hadizsákmányként a Szovjetunióba, sokáig tabutéma volt. 1992 decemberében orosz és német könyvtárosok kerekasztal-beszélgetésen vettek részt Moszkvában a könyvtári javak visszaadásának kérdéséről. J. Kuzmin őszinte tényfeltáró előadását ezen a kerekasztal beszélgetésen az orosz kollégák nem fogadták egyetértéssel. Shtomirszkaja asszony fogalmazta meg sok orosz könyvtáros közös érzelmét: az eltulajdonított német kulturális javak csak részleges kárpótlást jelentenek azokért a veszteségekért, melyet a német csapatok a háború alatt az orosz kultúra értékeinek elpusztításával okoztak. Ezt a véleményt nemcsak az orosz lakosság nacionalista érzelmű része osztja, hanem az államapparátus nagy része is. A jelenlegi helyzetben a könyvek sorsának tárgyilagos feltárása jelenthetne előrelépést.

A Németországba szállított könyvek történetéről az újabban hozzáférhető levéltári dokumentumok adnak a korábbinál teljesebb, de még mindig töredékes képet. Ezek szerint Sztálin közvetlenül a jaltai konferencia után elrendelte a „Trófea-komisszió” felállítását. Ennek elsődleges feladata a hadviseléssel kapcsolatos hivatalos dokumentumok összegyűjtése volt, de tevékenysége igen hamar kiterjedt más anyagok begyűjtésére is. A Trófea-komisszió speciális bizottságokat szervezett a kulturális javak kiválasztására, ilyen volt pl. a Tudományos Akadémia szakbizottsága. A bizottságokban (a németországi kiválasztásban csakúgy, mint a hazai szétosztásban) a legjelentősebb könyvtárak is képviselve voltak. Minden nagyobb könyvtár arra törekedett, hogy szakemberét bejuttassa valamely bizottságba, nehogy az intézmény az osztogatásnál megrövidüljön. A könyvtári szakbizottság egyik vezetője, M.I. Rudomino asszony már 1944-ben pontos jegyzéket készített „egyes német könyvtárakról, melyek állományának a Szovjetunióba való szállítása célszerű lenne, függetlenül Németország jóvátételi könyvmennyiségének számától.” Rudomino asszony listáján ekkor még kizárólag nemzetiszocialista intézmények könyvtárai szerepeltek, (pl. a

Nemzetiszocialista Párt Külpolitikai Intézetének könyvtára, az SA Birodalmi Képzőintézetének könyvtára stb.). Rudomino ekkor még abban a hitben volt, hogy ezek állományából is pótolni lehet a könyvtárakban a németek okozta háborús veszteségeket. A háttérben működő ideológiai cél Németország gazdasági és tudományos életének gyengítése volt. A gyakorlat azonban hamar túllépett ezeken az elképzeléseken: a középkori kéziratok és ősnymtatványok tudatos összegyűjtése, hagyományos, régi könyvtárak (pl. a lipcsei Könyvmúzeum) állományrészeinek elszállítása már túlmutatott a „jóvátételen.”

A Szovjetunióba szállítandó könyvek első, hozzávetőleges elosztása már Németországban megtörtént, a végleges szétosztás a moszkvai állami elosztóhelyen, a „gosfond”-ban ment végbe. Itt a könyvtári szakemberek megkísérelték, hogy a hadizsákmányként érkező könyveket tartalmuk és művelődéstörténeti értékük szerint a megfelelő könyvtárakba juttassák. Legalább is induláskor ez volt a törekvés, később ugyanis az érkező könyvek hatalmas tömege csak a teljesen mechanikus elosztást tette lehetővé. Más kérdés, hogy a kedvezményezett könyvtárak gyakran nem voltak képesek a kapott könyvek megfelelő raktározására és feldolgozására, még kevésbé használatára.

Az egyes könyvtárak részesedéséről Rudomino 1948-as jelentése tájékoztat. Ezek szerint a Lenin Könyvtár, a Leningrádi Nyilvános Könyvtár, a Külföldi Irodalom Könyvtára és az Állami Történelmi Könyvtár mintegy 2 500 000 kötetben részesültek, a Tudományos Akadémia Könyvtára egymillió kötetben, az egyes minisztériumok könyvtárai szintén egymillió kötetben, a Szovjet Hadsereg politikai intézményei 500 ezer kötetben. (Más jelentések számai ettől azonban eltérnek.)

A könyvek elosztásánál – Rudomino korabeli jelentése szerint – súlyos visszasságok történtek. Az idők során speciálisan válogatott tematikus gyűjtemények szétszóródtak, sokszor az összetartozó kötetek is elszakadtak egymástól. Rendkívüli könyvtörténeti értékek nem kerültek megfelelően védett helyre, számos könyv az antikváriumokból került újra elő. Rudomino ezért egy szakszerű központi elosztóhely létrehozását, illetve megerősítését javasolta. Gyanítható, hogy elképzeléséből semmi sem lett, ugyanis az 50-es évektől kezdve már igyekeztek az egész akcióra leplet borítani. Az 50-es évek végén váratlan kí-

sérlet történt a probléma radikális felszámolására: a Központi Bizottságban felmerült az a javaslat, hogy a zsákmányolt kulturális javakat teljes egészében adják át az NDK-nak. A hatalmas problémátömeeggel azonban nem tudtak megbirkózni.

Az NDK részére történő visszaadással kapcsolatban a kulturális minisztérium felmérte a Németországból elhozott könyvállomány nagyságrendjét. Kimutatásukban többek között a következők szerepelnek:

– Szaltikov-Scsedrin Könyvtár: 290 ezer állományegység, köztük könyvek a 17. és 18. századból.

– Lenin Könyvtár: 760 ezer könyv, 5 500 kézirat. Könyvek a lipcsei Könyvmúzeumból (600 kötet, közte Gutenberg 42 soros Bibliája), Mommsen, Fichte, Chamisso kéziratai stb.

– Kievi Állami Konzervatórium: 5170 kotta a berlini Zenei Könyvtárból (köztük a legrégebb nyugat-európai zeneszerzők autográf művei).

Az idézett minisztériumi jelentés adatai megkérdőjelezhetők, mivel számos olyan intézmény, múzeum, könyvtár van, melynek a „trófea”-ból való részesedéséről mindmáig nem rendelkezünk megbízható adattal.

(Katsányi Sándor)

## 96/013

GREENING, Joyce Martin: Ten years in the life of Russian libraries = Int.Inf.Lib.Rev. 27.vol. 1995. 2.no. 113-127.p. Bibliogr. 39 tétel.

## Tíz év az orosz könyvtárak életében

*Könyvkiadás és könyvkereskedelem; Könyvtárpolitika; Könyvtárügy; Szakirodalmi szemle [forma]; Tájékoztató szabadsága*

Az irányítás és finanszírozás decentralizálását magával hozó peresztrojka különbözőképpen érintette Oroszország könyvtárait.

Az egyes iparágakhoz kapcsolódó műszaki-tudományos könyvtárak például egészen jól működnek. Ugyanakkor a szakszervezeti könyvtárak ezrei zártak be. Hasonló sorsra jutott a nagyszámú kis közkönyvtár jelentős része is.

Az orosz könyvtári folyóiratok tele vannak lelkes cikkekkel arról, hogyan szereznek az orosz könyvtárak pénzt működésükhöz, gyakran tár-

gyalják az ingyenes kontra fizető szolgáltatások kérdését brit és amerikai példák alapján. Sokak véleménye az, hogy a fizető szolgáltatások elmentőnek a közkönyvtárak küldetésének, és a piaci szemlélet hosszú távon csak árthat a könyvtárügynek, például azzal, hogy csökkenti a könyvtárak közötti együttműködést.

A decentralizálás nagy kihívást jelentett a korábban össz-szövetségi funkciót betöltő könyvtáraknak. Ezek a 15 önálló állam nemzeti és tudományos könyvtáraivá vált intézményeknek újra kell fogalmazniuk gyűjteményi politikájukat és könyvtárközi kölcsönzési megegyezéseiket.

Az Oroszországban maradt korábbi össz-szövetségi könyvtárak egy része az orosz föderáció igazgatása, másik része regionális és helyi hatóságok irányítása alá került.

A decentralizálás költséges volt a nem-orosz könyvtáraknak, hiszen fizetniük kell a korábban ingyen kapott dokumentumokért és szolgáltatásokért. Ugyanezek a könyvtárak megpróbálják visszakövetelni nemzeti könyvállományuk orosz könyvtárakban őrzött részét.

A korábban is orosz (tehát nem össz-szövetségi) igazgatás alatt állt könyvtáraknak is komoly gazdasági nehézségekkel kell szembenézniük, de egzisztenciájukat nem kérdőjelezte meg senki. A Lenin Könyvtár vagy a Tudományos-Műszaki Információs Intézet (VINITI) az anyagi veszteségek mellett presztízsében is súlyosan károsodott.

Néhány könyvtártanszék az oktatásban már súlyt helyez a túlélési technikák, a menedzsment, a marketing oktatására.

Két szakmai érdekképviselet is létrejött: a Leningrádi Könyvtáregyesület 1989-ben, a Könyvtári Társaságok és Egyesületek Össz-Oroszországi Szövetsége 1990-ben. A helyi szinten ezek a szervezetek napi problémákkal is foglalkoznak, így a nyugállományú könyvtárosokat segítik nehéz anyagi helyzetükben. Nemzeti szinten egyre több befolyást kívánnak nyerni az intézmények döntéshozatali mechanizmusában és a jogi szabályozásban.

A szovjet könyvtárak felsőbbrendűségének mítosza szertefoszlott, és sok nyilvános vita folyik a korábban gyakorolt cenzúráról, az olvasó irányításáról, arról, hogy az utóbbi helytálló-e egyáltalán, akár pedagógiai céllal is.

A nagy könyvkiadók a peresztrojka alatt is tovább működtek, de a kormányzati támogatás

megszűnése és a rohamosan emelkedő papírárak miatt a korábbi mennyiség mintegy 30%-át produkálták csak. A mellettük megjelent számtalan kis könyv-, folyóirat és lapkiadó a könyvtárosok számára követhetlenné tette a piacot.

A tömegérdeklődést szolgáló könyvek számának megugrása együtt járt a tudományos és referenzs-könyvek számának drasztikus csökkenésével. A korábbi központosított könyvterjesztés helyébe pedig a káosz lépett, ami a kötelempéldány-jogszabályok be nem tartását is magával hozta.

(Koltay Tibor)

#### 96/014

Koncepciã VINITI po informacionnomu obsluživaniu fundamental'noj nauki = Naučn.-Teh.Inf. 1.ser. 1995. 2.no. 2-6.p.

#### VINITI-koncepció az alaptudományok információellátására

*Információáramlás; Kutatás információellátása; Szolgáltatások*

Az Összorosz Tudományos-Műszaki Tájékoztatási Intézet (VINITI) vezető kollektívája kidolgozott koncepcióját 1995 januárjában fogadta el az Intézet Tudományos Tanácsa. Az Orosz Tudományos Akadémia egyik fő információs intézménye a hagyományos információs termékeinek előállítását ha ráfizetéssel is, de folytatni tudta. Ugyanakkor nyilvánvalóvá vált, hogy az igények változásával változtatni kell a nagy információs központok eddig követett – tömeges információellátást célzó – szolgáltatási gyakorlatán.

A másodlagos információkészítés során ma az állományba kerülő dokumentumoknak csak 50%-át dolgozzák fel. Ha a potenciális felhasználó igényeihez alkalmazkodva a beérkezett anyagokból a piaci és céginformációt, valamint a külföldi műszaki-gazdasági információt teljesebben tükröznék, a feldolgozottsági szint 90-95%-osra emelkedne.

Az információterjesztésben főleg a primer információk továbbításában a xerox és a mikrofilmlap mellett a fogadóképes cégek számára nagyobb szerepet kell kapniuk a floppy lemezeknek, CD-knek, faksz-modemeknek és az üvegszálas optikai kábeleknél.

A „Tudomány és Technika Eredményei” analitikus szemlekiadvány sorozatai csak a megrendelt példányban készülnek, a magas nyomdai költségek miatt. A forrástájékoztató kiadványokat és az online lekérdezés lehetőségét is biztosítani kell. A komplex információellátás fejlesztéséhez, faktografikus és problémára-orientált adatbázisok létesítéséhez további számítógépes feldolgozást elősegítő programok szükségesek.

Az árpolitika tekintetében differenciálni kell a felhasználói kategóriák között. Általában szerződéses kapcsolaton alapulva szélesíteni kell a piacot. Stratégiaváltás szükséges a felhasználói együttműködésben, jobban kell orientálódni az egyéni megrendelőkre. Külön kategóriát képeznek az akadémiai intézmények és kutatóik. Utóbbiak a primer információforrásban érdekeltek, míg a szakemberek a különböző formában feldolgozott információt igénylik. A vezetők és döntéshozók számára komplex és összesített információkat kell biztosítani. A kis és középvállalatok, saját információs szolgálat hiányában, szintén sajátos információellátást igényelnének. A külföldi partnerviszonyban a referáló kiadványokon kívül más információs termékekkel is aktívan piacra kell lépni.

Az információs szolgáltatások széles skáláján minőségi javításokra van szükség a konkurenciaharcban. A feldolgozási időt a dokumentumok felénél 3 hónapra kell csökkenteni. A határidők betartása, a pontosság, a megfelelő információ-tartalom stb. mind a minőségi információközvetítés elvárható követelményei.

Az új szolgáltatási formákra és a kapcsolódó szolgáltatási kínálatra (szerkesztés, fordítás stb.) megfelelő reklámmal kell felhívni a figyelmet. A VINITI képviselőjét ellátó hálózatot építenek ki Oroszország régióiban, a FÁK-ban és külföldön, az Orosz Tudományos Akadémia intézményi bázisán. Perspektívikusan a minőség állandó növelésével kell felkészülni az információs piac további változásaira.

(Bíró Júlia)

#### 96/015

FREYTAG, Jürgen: Development trends in librarianship and schools of library and information science in the neue Bundesländer of the Federal Republic of Germany = Int.Forum Inf.Doc. 19.vol. 1994. 3/4.no. 3-16.p. Bibliogr. 111 tétel.

## A könyvtárügy és a könyvtárosképzés fejlődési irányai a Német Szövetségi Köztársaság új tartományaiban

*Könyvkiadás és könyvkereskedelem; Könyvtári rendszer -országos; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Könyvtárpolitika; Könyvtártörténet -nemzeti; Könyvtárügy*

A kelet-európai országok és a volt NDK könyvtárai hasonló helyzetből indultak a 90-es évek elején és hasonló hatásoknak voltak kitéve, az új német tartományok könyvtárai mégis eltérő fejlődési folyamaton mentek keresztül. A kelet-német könyvtárakat ugyanis a nyugatnémet modell teljeskörű, kritikátlan átvételére bírták rá, nem számoltak az e megoldásban rejlő veszélyekkel és az előre nem látható következményekkel. Az NDK-ban és az NSZK-ban ugyanis annak idején tudatosan eltérő könyvtárügyi szerkezetet hoztak létre.

A két állam hivatalos egyesülése előtt kezdte meg munkáját a szövetségi-tartományi munkacsoport, amely 1992-ig működött. Ennek feladata lett volna a keletnémet könyvtári rendszer fejlesztési tervének elkészítése. A munkacsoport arra a következtetésre jutott, hogy a német könyvtárügy legkorszerűbb normák szerinti modernizálása nem valósítható meg. Ekkor döntöttek a nyugatnémet rendszer teljeskörű átvétele mellett, mire a keletnémet szakemberek egy csoportja kivált a bizottságból.

1992 január 1-jével összevonták a kelet-berlini Deutsche Staatsbibliothek-ot és a nyugat-berlini Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz-et. Ezzel megkezdődött a két, nemzetközileg elismert, egymástól korábban teljesen elszigetelt, egyébként csak a Fallal elválasztott könyvtár katalógusainak és állományainak több évtizedre tervezett egyesítése, amely egyedülálló a könyvtártörténetben. Mivel az egyesítés után nem lesz egyetlen német nemzeti könyvtár, a berlini könyvtár alapítványként működik majd, a szövetségi állam és a tartományok közös kezelésében. A tervek szerint a kelet-berlini részlegből tudományos könyvtár lesz, amely helyet ad az 1955/56 előtti állománynak, különböző különgyűjteményeknek. A nyugat-berlini részleg gyűjteményébe az 1956 utáni művek kerülnek, és ezt a részleget szakterületi információs központtá fejlesztik. Mindkét helyen teljeskörűen lehet

majd használni a katalógusokat és a tájékoztatói szolgáltatásokat. Az átszervezések és az építkezések alatt a személyzetre sok megpróbáltatás vár. Emellett hitelesíttetniük kellett könyvtárosi végzettségüket, és 1993-ban csak a 80%-át kapták meg a hasonló beosztásban dolgozó nyugatnémet kollégáik fizetésének.

A lipcsei Deutsche Bücherei-t 1990. október 3-án a Frankfurt am Main-i Deutsche Bibliothekkel vonták össze az egyesítési szerződés részeként. A két könyvtár gyűjteménye azonos. Lipcse megmaradt az állományvédelem központjának, megtartotta a Könyv- és Írástörténeti Múzeumot. Ma már a párhuzamos munkák elkerülésére törekszenek, például csak egy nemzeti bibliográfiát szerkesztenek, a frankfurti központi adatbázis Lipcséből is online elérhető. Lipcsében hatályba lépett a nyugatnémet kötelespéldány-szolgáltatási jogszabály és változások történtek a gazdálkodás szabályaiban. A lipcsei részlegnek át kellett vennie a frankfurti vezetési stílust és részben az osztályozási rendszert is. Eközben mindkét részlegben nagyarányú volt a leépítés: a munkatársak száma 1990 és 1993 között 840-ről 640-re csökkent.

A Deutsches Bibliotheksinstitut (DBI), a nyugatnémet módszertani központ magába olvasztotta a hasonló keletnémet intézményeket (Methodisches Zentrum és Zentralinstitut für Bibliothekswesen). Ezek személyzetéből 44 munkatársat vettek át, a további 17 új álláshelyre 700-an pályáztak. 1992-ben a DBI költségvetését másfélszeresére emelték.

Az *egyetemi könyvtárak* pozitív változásokon mentek át. Könyvtárakat csak az intézményekkel együtt zártak be, és állományukat átadták újonnan létesült intézményeknek. Az állományokat, a technológiát és az épületeket felújították. A Deutsche Forschungsgemeinschaft hallgatónként 150 márkával támogatta a nyugati irodalom pótlólagos beszerzését.

A *tudományos és szakkönyvtárak* közül az új tartományokban ismét külön könyvtártípusként jelentek meg a tartományi könyvtárak, amelyeket a városi vagy megyei könyvtárak feladatkörének bővítésével hoztak létre. Szintén újonnan jöttek létre a regionális parlamentek könyvtárai. Sok jogtudományi szakkönyvtárat összevontak. Bővültek az egyházi könyvtárak. Egyes szakkönyvtárak országos feladatkört kaptak.

A *közkönyvtárak* élték át a legjelentősebb változásokat szervezetük, állományuk, személyze-

tük és használóik tekintetében. Az egyesítés után a helyhatóságok fenntartásába kerültek. Ezt követően gazdasági nehézségek miatt a közkönyvtárak felét bezárták, esetleg az iskolai könyvtár fejlesztésével vagy bibliobusszal pótolták. 1991 és 1993 között a szövetségi kormány kiegészítő pénzüsszegeket juttatott a közkönyvtáraknak, amelyeket többnyire a tartományi könyvtárak kaptak meg. Érdekeség, hogy a két országrészben máig is eltérés mutatkozik az olvasók érdeklődése (pl. a bestseller-listák) között.

A *szakszervezeti/munkahelyi könyvtáraknak* csak 5%-a élte túl az átalakulást. Ezek finanszírozását részben átvették a helyi önkormányzatok vagy speciális, a kormány által létrehozott munkahelyteremtő programok.

A *könyvtárosképzés* az NSZK-ban és az NDK-ban eléggé hasonló rendszerű volt ahhoz, hogy a három keletnémet képzési szintet megfeleltessék a nyugatnémet képzési szinteknek. A kelet-berlini Humboldt Egyetemen folyó egyetemi szintű képzést megtartották, jöllehet az NSZK-ban 1985 óta nem folyt ilyen. A posztgraduális és levelező kurzusok sorsát még nem döntötték el. A felsőfokú szakiskolákban végzetek képzettségét két év szakmai gyakorlat után ismerték el. A felsőfokú szakiskolákat bezárták, kurzusaikat esetenként más intézményekbe integrálták. Az egyetlen könyvtáros-asszisztensképző folytatja munkáját.

A *könyvkiadás és könyvterjesztés* terén zajlik a tervutasításosból a piaci gazdálkodásba való átmenet. A kiadókat visszavásárolták korábbi tulajdonosaik, megvették nagy médiacsoportok vagy saját vezetőik. Gazdagodott a kínálat. Az árak akár négyszeresre is emelkedtek.

A keletnémet könyvtári-informatikai lapok többsége utód nélkül megszűnt. Egyes lapok beolvadtak nyugatnémet lapokba.

Az NDK-ban az információs központokat szovjet mintára, a KGST-együttműködés részeként szervezték meg. Az országos tudományos-műszaki információs központot (ZIID) 1990-ben zárták be. 175 kivételével megszűnt a többi, közel 1500, többségében gyárhoz és könyvtárhoz csatolt információs központ is, dokumentációs szolgáltatásaikkal egyetemben. Az információs rendszer megszűnésének a sajtó jóval kevesebb figyelmet szentelt, mint a könyvtári rendszer problémáinak. Egyetlen területen várható csak fejlődés: a kis- és középvállalkozások információellátásában. Elképzelhető, hogy a ke-

let-európai információs hálózat teljes megszűnése negatív hatással lesz a gazdaságok fejlődésére és a nyugati hálózatokba való integrálódásra.

(Hegyközi Ilona)

## 96/016

FUNKE, Juliane: Und es bewegt sich doch! Der Berliner Bibliotheksentwicklungsplan – Grenzen und Chancen = Buch Bibl. 47.Jg. 1995. 7/8.no. 677-682.p.

## És mégis halad! A berlini könyvtárfejlesztési terv korlátai és lehetőségei

*Fejlesztési terv; Könyvtári hálózat; Regionális könyvtár; Városi könyvtár*

A nyugat-berlini közkönyvtárak fejlesztésére utoljára 1988-ban készült átfogó tervezet. Az egyesítés után teljesen új helyzet állt elő:

- egy helyett két központi könyvtár lett: a Berlini Városi Könyvtár és az Amerikai Emlékkönyvtár;
- egy helyett két könyvtári hálózat és két irányító központ működött, eltérő munkamódszerekkel, koncepciókkal, felszereltséggel;
- a 272 könyvtári ellátóhellyel (1991) Berlin lett az NSZK legsűrűbben ellátott városa, ugyanakkor nem volt olyan szakmai koncepció, mely a törpe könyvtárakkal szemben megfogalmazta volna a könyvtári üzem szakmailag kívánatos nagyságrendjét.

A problémák első rendezési kísérlete 1992-ben a városi közgyűlés által jóváhagyott (és a könyvtárosok széles körének egyetértésével találkozói munkaanyag volt, mely leírást adott az egyes könyvtártípusok funkciójáról, és meghatározta a fejlesztés fő feladatait:

- a Berlini Városi Könyvtárat és az Amerikai Emlékkönyvtárat közelíteni kell egymáshoz, hogy kialakuljon az új központi városi könyvtár (tartományi könyvtári funkciókkal);
- a Szenátusi Könyvtárban kell összpontosítani a berlini városi közigazgatás információellátását;
- A Berlini Központi Katalógust (BGK) egész Berlin aktuális központi tájékoztatási eszközévé kell fejleszteni, számítógépes adattárolással.

A tervezet a könyvtártípusok feladatmeghatározása mellett működési normákat is tartalma-

zott, többek között létszámnormákat is, melyek alapján személyzeti fejlesztés lett volna indokolt. 1993-ban azonban a kritikussá váló pénzügyi helyzet és a bevezetett takarékosági intézkedések miatt a kulturális szenátor elrendelte a tervezet átírását azzal a megszorítással, hogy a fennálló könyvtárosi létszámot semmi esetre sem szabad túllépni. Ez az intézkedés érthető csalódottságot okozott a berlini könyvtárosok körében.

Ilyen előzmények után adta ki a berlini szenátus 1995 márciusában „A berlini könyvtárügy rendezésének koncepciója” c. tervezetét, mely nem törvényerejű rendelet ugyan, de általános érvényű irányelvként várhatóan széles körű hatása lesz.

A tervezetről a könyvtárosok egyes köreinek az a véleménye, hogy a jelenlegi szűkös állapotot konzerválja. Mások szerint viszont a kétévenként hozzászámolható módosítások ezt a problémát megoldhatják. Problémát jelenthet az is, hogy a tervezet a jelenlegi berlini igazgatási viszonyokra épül, nem tükrözi a várható közigazgatási centralizációt. A kerületi önállóság avagy centralizáció városigazgatási problémája azonban a jelen pillanatban még nyitott, a jövő nem tükröztethető a könyvtári tervekben. Egyes területek, pl. a kerületeket átfogó számítógépes könyvtári hálózat, a várható centralizáció irányába mutatnak.

(Katsányi Sándor)

**96/017**

HÄTSCHER, Petra: Das Öffentliche Bibliothekswesen Berlins von 1961 bis 1989. Ein Strukturvergleich am Beispiel der Bibliotheken der Bezirke Kreuzberg und Mitte = Bibliothek. 19.Jg. 1995. 2.no. 155-186.p. Bibliogr.

Res. angol és francia nyelven

**Berlin közművelődési könyvtárügye 1961-től 1989-ig. Szervezeti összehasonlítás Kreuzberg (Nyugat-berlin) és Mitte (Kelet-Berlin) könyvtárai példáján**

*Állami irányítás; Könyvtári hálózat; Könyvtárpolitika; Városi könyvtár*

A német újraegyesítés nagyszabású változásokat hozott a berlini könyvtárak számára. Egy

metropoliszban két eltérő önkormányzat irányítási és könyvtári rendszerét kellett közös nevezőre hozni. A cikk összehasonlítja a nyugati Kreuzberg és a keleti Mitte könyvtárszervezeti jellemzőit, bemutatva mindkét rendszert, saját politikai köznyezetük fényében.

(Autoref.)

**96/018**

CUNHA, Murilo Bastos da: As tecnologias de informação e a integração das bibliotecas brasileiras = Cienc.Inf. 23.vol. 1994. 2.no. 182-289.p. Bibliogr. 15 tétel.

**Az információtechnológia és a brazil könyvtári integráció**

*Egyetemi könyvtár; Információtechnológia*

Minden technológiai változás új helyzetet teremt, új problémákat, esetleg előre nem látható zavarokat okoz. Az információtechnológia fejleményei, az adatbankok és adatbázisok, a CD-ROM, a hipertext és a multimédia, a helyi hálózatok (LAN), az Internet és a brazil országos kutatási hálózat, valamint a virtuális könyvtár koncepciója a könyvtárak, mindenek előtt a számítástechnikai eszközökkel, hálózattal leginkább ellátott egyetemi könyvtárak körében éreztetik hatásukat, s ez a hatás a könyvtárak közötti egyre szorosabb együttműködést, a hálózatokon keresztüli integrálódást mozdítja elő.

(Autoref. alapján)

**96/019**

REZENDE, Yara – MARCHIORI, Patrícia Zeni: Do acervo ao acesso: a perspectiva da biblioteca virtual em empresas = Cienc.Inform. 23.vol. 1994. 3.no. 349-352.p. Bibliogr. 12 tétel.

## A gyűjteménytől a hozzáférésig: a virtuális könyvtár perspektívái a brazil vállalati szakkönyvtárakban

*Elektronikus könyvtár; Hozzáférhetőség; Számítógép-hálózat; Üzemi könyvtár*

A kis szakkönyvtárak az ipar és a kereskedelem környezetében más kihívásokkal néznek szembe, mint a „kulturális környezet” könyvtárai. A vállalatnak, a cégnek voltaképpen nem könyvtára, hanem tájékozottságra (információkra) van szüksége. Ez a tendencia, ami a gyűjteményépítéstől a hozzáférés biztosítása felé vezet, a 70-es évek végén indult el a fejlett országokban, s a 80-as évek elején ért el Brazíliába, ahol igazán akkor lenne hatékony, ha az országban lennének a kormányzat, a műszaki egyesületek és akár még az érintett vállalatok megállapodása alapján fenntartott központi jellegű műszaki könyvtárak.

(Autoref. alapján)

*Lásd még 93*

---

## Központi szolgáltatások

---

### 96/020

SUHONEN, Irja-Leena: Serials in Finnish union catalogues = Ser.Lib. 26.vol. 1995. 2.no. 59-63.p.

### Folytatódó kiadványok a finn központi katalógusokban

*Gépi könyvtári hálózat; Időszaki kiadvány; Központi katalógus -online*

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

Finnországban a felsőoktatási könyvtárak automatizálásának elősegítésére létrehozták a LINNEA (Library Information Network for Academic Libraries) nevű integrált hálózatot. A háló-

zat, amelynek központja a Helsinki Egyetemi Könyvtárban van, nyilvános nemzeti bibliográfiai forrásként kíván szolgálni. A finnországi központi katalógus, a LINDA 1993-ban kezdte meg szolgáltatásait. Ez a katalógus húsz egyetemi könyvtár állományára, a Fennica nemzeti bibliográfiai adatbázisra és a Finuc-S-re, az időszaki kiadványok központi katalógusára épül. A LINDA adatbázis jelenleg kb. 2 millió monográfia, ill. időszaki kiadvány rekordjait tartalmazza. Az adatbázis gazdája a Helsinki Egyetemi Könyvtár, amely egyben Finnország nemzeti könyvtára is, számos országos feladatkörrel. Ezek egyike a finn kiadványok szabványos számozása. 1994-ben a skandináv országok ISSN értekezletét Finnországban tartották, a közös problémák megbeszélésére.

(Autoref.)

### 96/021

GIBSON, Catherine: How we spent 2.7 million dollars – with the help of centralized selection = Libr.J. 120.vol. 1995. 14.no. 128-130.p.

### Központi állománygyarapítás: az Indianapolis-Marion County Public Library tapasztalatai

*Hatékonyág; Központi állománygyarapítás; Megyei könyvtár*

Hogyan költi el évi 2,7 millió dolláros beszerzési keretét az indianapolisi Marion County közkönyvtár saját maga és fiókkönyvtárai nagyobb megalégedésére? Sikerük titka a centralizált állománygyarapítás.

A módszer alkalmazását több ok is indokolta. Például a műszaki-tudományos könyvek magas ára, mely arra késztette a fiókkönyvtárak munkatársait, hogy lemondjanak a friss könyvek beszerzéséről. Vagy például, hogy a szakma elnöiesedése miatt a fiókkönyvtárakban nem fordítottak elég figyelmet a „férfias” irodalom (fegyverek, vadászat stb.) beszerzésére.

A következő ok az az elterjedt tévhit, miszerint bizonyos speciális témák irodalmát csak a központi könyvtárban érdemes gyűjteni, mert a fiókkönyvtárakban nincs rá igény. A fiókkönyvtár gyűjthet orvosi könyveket, de az alternatív gyógyászat szakirodalma már nem az ő reszortja. Egy másik jelenség, hogy a fiókkönyvtárakban a

könyvtárosok keze általában görcsbe rándul, ha egy könyvből több – vagy akár több tucat – példányt kellene megrendelni. A központi könyvtár akár 300-350 darabot is beszerez egy műből (igaz, a beszerzendő 14 000 cím közül csak 7-9 esetében), de a fiókkönyvtárakban nagyon nehezen szánják rá magukat erre. Pedig a környezet ismerete és a megelőző kölcsönzési adatok segítenek a döntésben: miből mennyi szükséges?

A fenti tapasztalatok alapján a központi könyvtárban létrehozták az állományfejlesztő könyvtárosi munkakört. A „CDL” feladata nem az, hogy íróasztala fölé görnyedve böngéssze a deziderátákat; munkakörének talán legfontosabb része, hogy évente minden fiókkönyvtárban eltölt 4 napot. Beszélget a könyvtárosokkal, elemzi a meglévő állományt, beáll az olvasószolgálati pultrá mögé – így képet kap a helyi sajátosságokról, igényekről. Ezenkívül együttműködik a központi könyvtár állománygyarapítójával, aki ismeri a könyvkiadás trendjeit (például, hogy mely területen szaporodtak meg a „hogyan csinál” jellegű könyvek – ezek iránt nyilván nagyobb lesz a kereslet a könyvtárakban is).

Persze a központi könyvtárban is követnek el hibákat, de ezekből igyekeznek tanulni. Például egyszer experimentális irodalmat próbáltak néhány fiókkönyvtárba bevezetni, de a könyvtáros visszajelzése szerint az ő olvasóik jobban szeretik, ha a regény rendes mondatokban, a megszokott központozással van írva. Így aztán tovább nem erőltették a dolgot.

(Fazokas Eszter)

*Lásd még 81*

---

## Jogi szabályozás

---

96/022

GRIHANOV, Ū.A.: Bibliotečnye zakony – šag k informacionnomu obsestvu = Bibliotekoved. 1995. 1.no. 18-24.p.

## Könyvtári törvények – egy lépés az információs társadalom felé

*Információs társadalom; Jogszabály -könyvtárügyi*

Az 1994. november 23-án elfogadott új orosz könyvtári törvény 1995. január 17-én lépett életbe. Mi a törvény jelentősége most, amikor Oroszország történetének egyik legnehezebb idejét éli át, és a könyvtárak sem érezhetik magukat biztonságban?

Az első és legfontosabb érdeme, hogy Oroszországban először született szaktörvény a könyvtárügyben – korábban cári, illetve pártrendeletek, -határozatok voltak. Ez az első olyan orosz dokumentum, amely következetesen védi az információhoz, a könyvtárakban őrzött szellemi és kulturális értékekhez való szabad hozzáférés jogát. A könyvtári ellátás elsősorban az állami és az önkormányzati könyvtárak, illetve az állami támogatást is élvező egyéb könyvtárak feladata. Az olvasó szükség esetén jogi védelemért fordulhat a bírósághoz. A könyvtár semmiféle cenzúrát nem vezethet be a dokumentumszolgáltatásban, törvényellenes az ideológiai és politikai szempontú korlátozás az állománygyarapításában és feltárásában.

A könyvtári alapszolgáltatások (tájékoztatás az állományról a katalógusokon keresztül, adott dokumentum meglétéről, beiratkozás, segítségnyújtás az információkereséshez, olvasótermi használat és kölcsönzés) ingyenesek.

Az állami és önkormányzati könyvtárakban az olvasónak joga van orosz nyelven, illetve az Orosz Föderáció köztársaságaiban a köztársaság állami nyelvén igénybe venni a szolgáltatásokat, de a törvény lehetőséget ad a nemzeti kisebbségek anyanyelvének használatára is. Speciális szolgáltatások illetik meg a gyermek- és ifjúsági olvasókat, a testi fogyatékosokat és az időseket – összhangban az Unesco 1994-ben elfogadott manifesztumával.

A törvény rendelkezik a könyvtár jogairól a kárt okozó olvasókkal szemben: az olvasó kötelezettségeit egyértelműen meg kell fogalmazni a könyvtárhasználati szabályzatban, ennek megszegése a kizárást vonhatja maga után. A könyvtár maga dönthet, hogy késedelmi díjat vezet-e be, vagy korlátozza a kölcsönzést a kölcsönzési határidő be nem tartása miatt. A

könyv elvesztéséért szintén különböző formákban és mértékben kérhet kártérítést a könyvtár – mérlegelve a körülményeket és a könyv értékét.

A könyvtárnak és fenntartójának joga eldönteni, hogy milyen okmányt (személyi igazolványt, útlevelet, diákigazolványt, vezetői engedélyt stb.) kér az olvasótól a beiratkozáskor; a törvény csak a személyi azonosság igazolásának követelményét írja elő.

A dokumentumszolgáltatás ingyenessége nem azt jelenti, hogy az olvasó bármit kikölcsönözhet. A könyvtárhasználati szabályzatban kell megfogalmazni a dokumentumhoz való hozzáférés különböző formáit (olvasótermi használat, kölcsönzés stb.)

Különlegesen fontos fejezete a törvénynek az, amely az állam kötelességeit fogalmazza meg a könyvtárügy területén: az államnak meg kell teremtenie a feltételeket a könyvtárakban őrzött szellemi és kulturális értékekhez való hozzáféréshez, de a törvényben előírt esetek kivételével nem avatkozhat bele a könyvtárak működésébe.

A törvény garantálja a könyvtárak fenntartását és finanszírozását az állami, illetve önkormányzati költségvetésből. Először fogalmazta meg az orosz jogi szabályozásban a „nemzeti könyvtár” fogalmát: a nemzeti könyvtár a társadalom egyetemes információs szükségleteit elégíti ki, a könyvtári, bibliográfiai és információs tevékenységét az Orosz Föderáció minden népének érdekében folytatja. Föderális szinten két nemzeti könyvtárat jelöltek ki: az Orosz Állami Könyvtárt (Moszkva) és az Orosz Nemzeti Könyvtárt (Sanktpeterburg). Ezek gyűjtik a legteljesebben a hazai és a külföldi dokumentumokat, végzik a „russzika” feldolgozását, részt vesznek a nemzeti bibliográfiai számbavételben, könyvtártudományi, bibliográfiai és bibliológiai kutatóintézetként, illetve könyvtári módszertani központként működnek. Módszertani központként fő feladatuk az egységes, országos könyvtárpolitika kidolgozása.

A törvény lehetőséget ad a nemzeti könyvtári funkciók megosztására is a könyvtárak között, ezt azonban célszerű lesz újabb törvényben rendezni.

A törvény előírásainak érvényesülése érdekében a gazdasági előírások egy részét (pl. a vám- és adótörvényeket) módosítani kell.

A föderatív törvény mellett az egyes köztársaságok saját, részletesebb könyvtári törvényt is

elfogadhatnak, amely azonban nem állhat ellentétben a kerettörvénnyel.

(Rácz Ágnes)

## 96/023

SORDYLOWA, Barbara: W sprawie ustawy o bibliotekach po raz kolejny i zapewnienie ostatni = Prz.Bibl. 63.rocz. 1995. 1.no. 39-44.p.

Res. angol nyelven.

## Folytatólagos – s bizonyára nem végső – gondolatok a könyvtári törvény sorsáról

### Jogszabály -könyvtárügyi

Egyes szakírók újabban 1989-re teszik az új lengyel könyvtári törvénnyel kapcsolatos munkák megkezdését. Ez tévedés, minthogy az 1968. évi törvény újjal való felcserélésének, illetve módosításának előkészületei 1980 nyarára mennek vissza. Ekkor a Lengyel Könyvtárosok Egyesülete törvényelőkészítő bizottságot hívott életre, s az ügy körül élénk viták zajlottak le. Az 1980-1982 közötti munkálatok azonban nem vezettek el elfogadható törvényszöveg létrejöttéig.

1985-ben az Országos Könyvtári Tanács e cikk szerzőjét bízta meg egy kodifikáló testület vezetésével. Ez a testület három javaslatot tett: a) az 1968. évi törvény módosítása az igazgatási-felügyeleti változások mértékéig; b) az 1968. évi törvény érdemi kérdéseikig való módosítása; c) teljesen új törvény kimunkálása. A Tanács a b) javaslatot fogadta el. Ezzel azonban – 1985 végén – az OKT által felkért testület abba is hagyta az előkészületeket.

Az újabb nekirugaszkodás már valóban 1989-1990-ben vette a kezdetét. Kétféle előkészítésre került sor. Az egyik a Kulturális és Művészeti Minisztérium megbízásából, a másik társadalmi (könyvtáros egyleti) kezdeményezésre vágott neki a korántsem egyszerű feladatnak. A több változatban kimunkált tervezetek mindaddig nem jutottak el a törvényhozás szintjére. Ennek fő okai: a központi irányítást nem lehet az elképzeléseknek megfelelően kodifikáltatni, s a közös könyvtári-információs rendszerre vonatkozó elképzelések ugyancsak megfeneklettek.

Mivel számos és hosszadalmas vita után sem dőlt el, hogy az elvszerűbb könyvtáros egyesületi

vagy a pragmatikusabb minisztériumi tervezetet kell-e a további munkálatok alapjává tenni, maga a kulturális és művészeti miniszter hívott össze egy szakértő grémiumot, hogy dolgozzon ki egy minden igényt kielégítő és az államigazgatási lehetőségekkel összhangban álló újabb tervezetet. E tervezet hibája, hogy nem kezeli egyenlő súlylyal a különféle könyvtárakat; beszűkíti a tudományos könyvtárak eddig ellátott információs feladatait, a nyilvános (közművelődési) könyvtárakét viszont – egyebek mellett – „könyvtári–bibliográfiai információs központok” gyanánt határozza meg. Egyébként ebben a miniszteriális tervezetben általában is keverednek az előremutató tendenciák (pl. a könyvtári személyzet kötelemeinek meghatározása, a kötelempéldány szolgáltatás kötelezettségének „törvényre emelése”) a hagyományos megfogalmazásokkal, ami esetleg segítheti a törvény akadálytalanabb és gyorsabb elfogadását.

A szerző véleménye: az új törvénynek a különféle információs szolgáltató intézményekről, a könyvtárakról, információs központokról és a dokumentációs műhelyekről egyaránt szólnia kell.

(Futala Tibor)

---

## Könyvtárosi hivatás

---

96/024

SCHERDIN, Mary Jane – BEAUBEIN, Anne K.: Shattering our stereotype: librarians' new image = *Libr.J.* 120.vol. 1995. 12.no. 35-38.p.

### Egy sztereotípiát megdőlése: új könyvtároskép

*Felmérés [forma]; Könyvtárkép*

Egy új felmérés módosítja a könyvtárosokról a tömegtájékoztatásban kialakított sztereotípiákat. Az amerikai felsőoktatási és tudományos könyvtárak egyesületének 1600 könyvtárosra kiterjedő 1992. évi vizsgálata az MBTI (Myers-Briggs-féle tipizálás) 20 skálával gazdagított változatát, valamint az érdeklődés súlypontjainak 25 alapskálára, 211 foglalkozás szerinti skálára, továbbá 4 viselkedési skálára épülő tanulmányozását (Strong Interest Inventory) foglalta magában.

A személyiségtípus skáláján megkülönböztették az introvertált (I) – extrovertált; a racionális (S) -intuitív (N); a gondolkodó (T) – érző (F); valamint a megítélő (J) – észlelő (P) párosítást. Az eredmények azt mutatják, hogy a könyvtárosok körében túlsúlyban vannak az introvertáltak (63%), az intuitívek (60%), a gondolkodó típus (61%), valamint a munkájukban a rendszerességet, módszerességet előnyben részesítő megítélők (66%). A régebbi felméréssel összevetve csökkent az ISFJ-típus, azaz a halk szavúak, lelkiismeretesek, komolyak, valamint a szerény igényűek aránya – ezek egyben jó adminisztrátorok, nem kedvelik a konfrontációt, lojálisak, hagyományörzők, hívei a stabil munkafolyamatoknak, s a változásokat csak akkor fogadják el, ha megvannak győződve azok gyakorlati hasznáról. Ezek a személyiségjegyek különösen elterjedtek a könyvtártechnikusok körében.

Az általános népeességhez képest a könyvtárosok introvertáltabbak (63% – az átlag 35%-hoz képest), intuitívebbek (59 : 32), gondolkodóbbak (a férfiaknál 69 : 61, a nőknél 58 : 32 a százalékok aránya), valamint megítélőbbek (66 : 55). Az egyéb foglalkozásuk közül a jogászok, biológusok, felsőoktatási vezetők, valamint a rendszerszervezők hasonlóak – azzal a kivétellel, hogy a könyvtárosok introvertáltabbak. Az átlag-amerikaiak (akik körében az extrovertáltak vannak túlnyomó többségben) félénknak tartják a könyvtárosokat, akik nehezebben tudják magukat „adminisztrálni”.

A könyvtári munkaterületek szerinti bontásban a feldolgozóknál az introvertált, racionális és megítélő típus van fölényben, a vezető beosztásúak kevésbé introvertáltak, de jobban gondolkodók, intuitívek és észlelők. Az introvertáltak rangsorában a feldolgozók (78%) és a számítógépesek (73%) vezetnek; az intuitíveknél a számítógépesek (67%) és a vezető beosztásúak (63%) vannak az élen; a gondolkodó típuson belül pedig a vezetők (67%) és a számítógépesek; a legtöbb érző típusú könyvtáros a gyermek-olvasószolgálatból került ki (56%). A megítélők rangsorát a feldolgozók vezetik (73%).

Az érdeklődés súlypontjainak vizsgálatából kiderül, hogy azok, akik öt évnél kevesebb ideje dolgoznak könyvtárban, sokkal érdeklődőbbnek, eredetibbnek és nonkonformistábbnak bizonyultak, mint a hosszabb ideje ott dolgozók. A könyvtárosok általában nagyon intellektuálisak voltak, a nem-könyvtáros népeességből a bölcsészdok-

tori címmel rendelkezőkhöz álltak közel. Az intellektualizálódás trendjének fő okai: a számítógépek, ill. a könyvtártechnikusok fokozatosan kiszorítják a szakképzett könyvtárosok közül a mereven gyakorlati érdeklődésűeket. A számítógépekkel egyébként a megkérdezettek 94%-a szívesen dolgozik, 69%-uk pedig kifejezetten kedveli azokat. Az eredmények szerint a könyvtárosok általában jól érzik magukat a használók és a gépek közötti közvetítő szerepében.

A szerzők hangsúlyozzák, hogy a szakma túlélése az eltérő személyiség típusok együttműködésétől is függ, továbbá remélik, hogy a könyvtárosokról alkotott új, korszerűbb kép nagyobb erkölcsi és anyagi megbecsülést hozhat.

(Mándy Gábor)

---

## Oktatás és továbbképzés

---

### 96/025

OSTLER, Larry J. – DAHLIN, Therrin: Library education: setting or rising sun? = Am.Lib. 26.vol. 1995. 7.no. 683-684.p.

### Süllyedőben vagy emelkedőben van-e a könyvtárosképzés az Egyesült Államokban?

*Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Könyvtárügy története*

Az Egyesült Államok szakmai köreiben közhelynek számít a könyvtári állapotok miatti aggodalom, különösen a könyvtáros iskolák bezárása, valamint a képzési programok csökkentése következtében. A helyzet megítéléséhez elkerülhetetlen az ide vezető út áttekintése.

A könyvtáros szakma létrehozásában kulcsszerepet tulajdonítanak Melvil Dewey-nak, aki megszervezte a könyvtárosok oktatását a gyakorlati problémák megoldásának elsajátítása érdekében, ugyanakkor nem foglalkozott a szakma elméleti alapvetésével. E szemlélet kialakulását elősegítette a kor társadalmi és gazdasági helyzete, a tömegtermelés igénye. A kor követelményeinek megváltozása sürgette a könyvtári szemlélet módosulását, ugyanis a könyvtárak a velük szemben támasztott igényeknek csak alapvető elméleti háttér birtokában tudnak meg-

felelni. Néhány könyvtáros felismerte a gyakorlat kizárólagosságából fakadó nehézségeket, és a helyzet újragondolását szorgalmazta. Sajnálatos módon a mai napig nem valósult meg maradéktalanul a könyvtárosság elméletének kidolgozása, nem áll rendelkezésre olyan szilárd érvrendszer, amellyel megakadályozható lenne a képzés visszaszorítása, a könyvtáros iskolák, szakok bezárása. Általánosságban elmondható, hogy a könyvtárosképzéssel szemben bizalomvesztés tapasztalható, ami maga után vonja a támogatások rohamos csökkenését.

Tanúi lehetünk a könyvtári munka átalakulásának – az információs korszak új feladatok elé állítja a könyvtárakat és a könyvtárosokat. A körülmények megváltozása hozzájárul az elméleti megközelítés fejlődéséhez, amelyet tükröznie kell(ene) a képzésnek is, a tanterveket folyamatosan korszerűsíteni kell(ene). Ez csak a könyvtárosok és a könyvtáros tanárok együttműködésével valósítható meg. Öröndetesen egyre több a kezdeményező, újító szándékú szakember a könyvtárosok között, akik felvállalják ezt a szerepet. A szerzők példaként említik a könyvtáros egyesületet és néhány egyetemet az Egyesült Államokban. A folyamatosan megújított képzési tantervek javítani fogják a minőséget, jobban képzett szakemberek kerülnek várhatóan a pályára, de emellett gondoskodni kell a könyvtárosok szakértelmének és szakmai tisztességének ellenőrzéséről is, valamint biztosítani kell az informatikus diplomát adó képzési formát.

A szerzők véleménye szerint, ha mindez megvalósul, akkor újra „felkel a nap” az amerikai könyvtárosképzésben.

(Pappné Farkas Klára)

### 96/026

MOTUL'SKIJ, R.S.: Vysše bibliotečnoe obrazovanie v Belorussii: sostoãnie i perspektivy = Nauçn. Teh.Bibl. 1995. 3.no. 62-69.p.

### Felsőfokú könyvtárosképzés Fehéroroszországban: a mai helyzet és a perspektívák

*Könyvtárosképzés -felsőfokú*

A képzés problémájával foglalkozó szerző válságosnak látja a könyvtári-informatikus kép-

zés állapotát, amin csak gyökeres változtatásokkal lehetne segíteni. Az ország társadalmi-gazdasági nehézségei a szellemi munka – köztük a könyvtárosi munka – értékét is annyira lecsökkentette, hogy alig akadt jelentkező az elmúlt tanévekben, a jól képzett tanárok pedig elmennek anélkül, hogy helyükbe tehetséges fiatalok jönnének. Tudományos továbbképzésben is csak egy-két „fanatikus” vesz részt. Az elavult technikai eszközökkel felszerelt laboratóriumok nem segítik a korszerű CD-ROM és online módon végzett könyvtári munka elsajátítását. A tanári kollektíva önerőből nem képes mindezen változtatni. De az oktatás módszertanán tudna mit javítani!

A közel két éve szerkezeti változásokon dolgozó szerző a szakmai igényeket szem előtt tartva vázolja a közeljövő szükségesnek ítélt teendőit:

– a felkészítésnek igazodnia kellene a létező könyvtártípusokhoz. A közkönyvtárakon kívül a nagyszámú iskolai, felsőoktatási, valamint tudományos és műszaki könyvtárakban is várják a jól képzett szakembereket.

– a dokumentum típusai szerinti specializációt kívánnak a régi könyvek, kéziratok, szabványok, külföldi irodalom, mikrofilmek stb.

– a szakosodás egyik alapjának a könyvtári tevékenység típusát kell tekinteni. Szükség van feldolgozókra és adatbázis-építőkre, szolgáltató szakemberre, menedzseri és marketing munkát végzőkre.

A célirányos szakmai felkészítés megrendelői lennének azok az intézmények, szervezetek, amelyek tanévenként bejelentenek szakemberigényüket. Már a tanévkezdéstől mód nyílna az egyéni tanulmányi terv szerinti képzésre.

A felsőfokú könyvtárosi oktatás négy tantárgyi blokkot alkot: általános tudományos ismeretek, ún. felkészítő tantárgyak, általános szakmai anyag és szaktárgyak.

A tradicionális tudományokhoz, mint a filozófia, politológia, közgazdaságtan, esztétika, történelem, pedagógia, pszichológia jönnének még a könyvtártípustól függően további humán vagy természettudományi tárgyak. Utóbbiakra a könyvtári oktatás eddig túlsúlyos humán jellege miatt nagyobb igény várható. Felkészítő tárgyként szerepel a gépírás, a számítógépes gyakorlat, az idegen nyelv tanulás és az „agilis ember imidzsé”-t megteremtő viselkedési kultúra. Jelenleg érzékelhetően szükség van oktatásukra, de a

szándékok szerint a jövőben ezek már felvételt elbíráló kritériumokká válhatnak.

A könyvtári alaptantárgyakra (könyvtárvezetés, bibliográfia, dokumentumismeret, informatika) épülnek a további általános szaktárgyak: „Könyvtári állomány”, „Szöveges adatbázisok”, „Analitikus-szintetikus dokumentumfeltárás”, „Külső és belső bibliográfiai adatbázisok”, „Olvasószolgálat”, „Könyvtári menedzsment és marketing”. A párhuzamosság kiküszöbölésével szaktárgyakat a választott specializáció tantárgyai egészítik ki. A tantárgyi változtatások együtt járnak egyes tanszékek munkájának sokszor vitatott átszervezésével, („Analitikus-szintetikus dokumentumfeltárás és bibliográfiai adatbázisok”) és újak létesítésével („Könyvtári menedzsment és marketing”).

(Bíró Júlia)

#### 96/027

FOURIE, Denise: Libraries as learning sites: an intership program for library technicians = Assoc.El.Lib.Sup.Staff J. (elektronikus folyóirat). 1.vol. 1995. 3.no. 9-11.p.

#### A könyvtár mint oktatási hely: gyakorlati program a könyvtártechnikusok képzésében

*Gyakorlati képzés; Könyvtárosképzés -középfokú, alapfokú*

A Cuestea College nevű kaliforniai kétéves népfőiskola (community college) a könyvtártechnikus-képzés keretében 1994 őszén gyakorlókönyvtári programot indított. A hallgatók egy félévben 80 órát dolgoznak – fizetés és tandíj nélkül, ill. a félév végén 2 kreditpontot kapnak. A program előkészítése 7 hónapot vett igénybe, és abban részt vettek két megye könyvtárvezetői, a könyvtártechnikai tanácsadó bizottság, valamint a szakoktatásért felelős dékán. 13 könyvtári intézmény összesen 30 helyszínt ajánlott fel (állami egyetem, népfőiskolák, egy megyei könyvtárhálózat, egy jogi szakkönyvtár, középiskolai könyvtárak stb.). A 15 hallgatót érdeklődési körüket és személyiségüket figyelembe véve helyezték el, és jól jött, hogy több volt a helyszín, mint a hallgató, mert így menet közben is lehetett változtatni.

A hallgatók értékelésére az általuk vezetett tevékenységnaplót (daily student log), az oktató telefonhívásait és helyszíni látogatásait (site visit), valamint egy formalizált értékelési nyomtatványt használtak fel. A visszajelzésekből adatbázist építettek, amelyet a program további finomításában (fine-tune) is fel kívánnak használni.

A gyakorlókönyvtári program előnyei a hallgatók szemszögéből: a számítástechnikai eszközökkel szerzett gyakorlati tapasztalatok, a más intézményekben meglévő források használhatósága, az „élő” könyvtári környezetben való tartózkodás, valamint a könyvtárosokkal kialakított személyes kapcsolatok. Ez utóbbi abból is látható, hogy számos hallgató azóta helyettesi munkát kapott ugyanazon a helyen, ahol gyakorlatot töltötte.

A helyi könyvtári dolgozók számára szakmai kielégülést jelentett, hogy a hallgatókkal megoszthatták tapasztalataikat. A hallgatók erősen motiváltak és érdeklődő munkaezőnek bizonyultak, ennek következtében magasabb szintű munkákat tudtak ellátni, mint pl. a diák-segítők, és sok esetben tanulni is lehetett tőlük.

A jövőben jobban fel kívánnak készülni a hallgatók foglalkoztatására: az érdemi munkákra fognak koncentrálni (kölcsonzés, tájékoztató szolgálat, CD-ROM, online adatbázisok használata stb.), ennek érdekében részletes információcsomagot adnak az érintett gyakorlatvezetők kezébe. Tervezik az időbeosztás javítását is. A jövőben az Internet használatát is beiktatják majd a programba.

A kezdeményezés legfőbb tanulsága, hogy az ilyen programok közelebb hozzák egymáshoz az oktatókat, valamint a régió könyvtárait és tájékoztatási központjait.

(Mándy Gábor)

## 96/028

REID, Bruce – BROWN, Pauline: Asking practitioners = Libr.Assoc.Rec. 97.vol. 1995. 9.no. 488-489.p.

## Felmérés gyakorló könyvtárosok között

*Felmérés [forma]; Könyvtáros -felsőfokú; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Tanterv, óraterv*

A birminghami University of Central England „Információs és Könyvtári Tanulmányok” prog-

ramjának két vezetője – megelégedve azokat a kritikákat, melyek szerint az oktatási intézmények tantervi ügyekben soha nem egyeztetnek a szakma képviselőivel – felmérést készített gyakorló könyvtárosok körében.

A megkérdezett gyakorló könyvtárosok igen pozitívan álltak a kérdőívhez, a válaszadási arány és a válaszok minősége is igen magas volt. Annak ellenére, hogy a felmérés nem volt teljes egészében reprezentatívnak mondható, a válaszok meglehetősen nagy homogenitást mutattak.

A felmérés alapján világossá vált, hogy a számítógépes ismeretek fontossága gyorsan nő olyan területeken, mint az elektronikus információs és dokumentációs szolgáltatások, elektronikus kiadványok készítése, digitális virtuális könyvtár, hálózati navigálás és információkérés. Az innovatívabb munkaerő körében nagyobb az igény az integrált könyvtárak, a multimédia és a hálózatkezelés (networking) iránt. Növekszik az igény a befektetési tanácsadás, a források költségeinek felbecsülése, a költség-haszon-elemzés, a hálózatkezelés és dokumentumbeszerzési lehetőségek, valamint a szolgáltatók kiválasztásának gyakorlata iránt.

A jelenlegi birminghami képzés sokat fejlődött a közelmúltban: a (könyvtári) gyakorlat kilenc hónapos, lehetőség nyílik a specializációra. A fejlődés leginkább az információtechnológia terén volt jelentős: a korábban választható „speckollok” – például az elektronikus források használata haladó szinten, vagy a hálózatkezelés – beépültek a kurzus alapismeretei közé, de sok új területtel kapcsolatban is megnövekedett az érdeklődés, pl. a multimédia, az információtervezés (information design) vagy az üzleti információ iránt.

Az új programban a hallgatók a következő szakirányok illetve diplomák közül választhatnak: üzleti információs tanulmányok (BIS), információs és könyvtári tanulmányok (ILS), valamint az információ és média (IM). A programok három részből állnak: alapmodulok, szakirány szerinti speciális modulok, illetve választható modulok (egy másik szakirány speciális moduljai, önálló modulok, a fakultás más részein oktatott modulok).

A válaszadók közül sokan emelték ki az általános menedzsment-ismereteket, mások a menedzsment pénzügyi oldalának fontosságát hangsúlyozták. Fontosnak tartották, hogy a

könyvtári gyakorlat megfelelően nagy teret kapjon a kurzusban, pl. az elméleti és gyakorlati blokkok váltakoztatásával. További fontos téma volt az új technológia iránti igény. Az egyik válaszadó kifejtette, hogy a friss diplomások gyakran ábrándítják ki: a számítógépes ismereteket firtató kérdésre azt válaszolják, hogy tudnak számítógépes katalógusokban keresni, használják az online és a CD-ROM-adatbázisokat, de csak olvasói szinten – ismereteik csak eddig terjednek.

A két cikkíró nagyon meg volt elégedve a válaszok mennyiségével és minőségével, így 1995 októberében(!) az új hallgatók már a frissített tanterv szerint tanulhatnak.

(Mikulás Gábor)

### 96/029

RYAN, Steve – LEUTH, Dean: Training with the Web: Internet training in an academic library environment = Aust. Libr.J. 44.vol. 1995. 1.no. 22-26.p. Bibliogr. 4 tétel.

### World Wide Web képzés egy egyetemi könyvtárban

*Használók képzése -felsőoktatásban; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások használata; Továbbképzés*

A cikk a Sydney-i Egyetem oktatógárdájának képzésére az egyetemi könyvtár által nyújtott program első szakaszát írja le. A program nagyban épített az amerikai Carnegie Mellon Egyetem korábbi WWW-képzési tapasztalataira. Helyi, online használható, HTML-nyelven írt segédanyagokat készítettek, amelyek élő Internet-összeköttetéseket, ill. a korábbi összeköttetések „konzerveit” is tartalmazták. A résztvevőknek Mac- vagy DOS-formátumú mágneslemezeket adtak, rajta a fent említett segédanyagokkal, ill. valamilyen WWW böngészővel.

A program megtervezésére és kivitelezésére egy Internet-munkacsoportot állítottak fel, amely meghatározta az 1. szakasz célkitűzéseit: egy 1,5-2 órás bevezető, ill. általános jellegű Internet-áttekintés az oktatószemélyzet részére, gyakorlat biztosítása, a további információszerzés formáinak létrehozása, néhány új Internet-eszköz és információs forrás használatának bemu-

tatása. Mindenekelőtt kialakítottak egy hálózati oktatási helyiséget, s azt 10 Macintosh Power PC 6100-as munkaállomással szerelték fel.

Minden óra a következő részekből tevődött össze: 15-20 perces bevezetés (az Internet lényege, rövid története stb.), 40 perces demonstráció (elektronikus posta, fájl-közvetítő protokollok, Archie, Gopher, WAIS, WWW), 40 perces gyakorlat (egy speciális „ottlap” használatával), végül egy 20 perces demonstráció, ill. beszélgetés a HTML-nyelvről és az elektronikus publikálásról. Mindegyik résztvevő megkapta a további segítséget nyújtó könyvtárosok és szakreferensek jegyzékét, a demonstráció főbb területeit áttekintő segédanyagot, valamint lemezen a WWW böngészőt és egyéb anyagokat.

A program tervezés alatt álló további szakaszai között szerepel az Internet áttekintése a könyvtárosok számára, a posztgraduális hallgatók számára, illetve mindkettővel párhuzamosan az Internet tárgyköri használatának áttekintése (pl. az építészek, biológusok számára).

(Mándy Gábor)

### 96/030

JEDWABSKI, Barbara: Internet für Bibliotheksmitarbeiter. Erfahrungen aus der UB Dortmund = Bibliotheksdienst. 29.Jg. 1995. 7.no. 1138-1145.p.

### Internet a könyvtárosok számára. Dortmundi tapasztalatok

A német könyvtáros egyesület 1995. évi göttingeni konferenciáján elhangzott előadás

*Egyetemi könyvtár; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások használata; Továbbképzés*

A dortmundi egyetemi könyvtár saját Novell-hálózattal, öt szerverrel és kb. 100 PC-vel rendelkezik. A hálózatot elsősorban a CD-ROM-ok közös használatára hozták létre. Emellett szövegszerkesztő, levelező programokat, gyarapítási és tájékoztatási célra a LARS rendszert és Internet-hozzáférést bocsátanak a használók rendelkezésére.

A könyvtárban 1994 áprilisa óta működik egy hat fős Internet munkacsoport (két szakreferens, egy online keresési szakember, egy továbbképzéssel foglalkozó könyvtáros, egy hálózati szak-

ember és egy programozó). A munkacsoport programja a következő volt: a) az Internet-hozzáférés biztosítása a használók számára, b) ugyanez a munkatársak számára, c) az Internet aktív alkalmazása (gopher, OPAC, vitafórumok), d) a hálózati források felhasználása a szakreferensek munkájában.

A könyvtár minden munkatársa számára Internet-kurzust tartottak, amelynek egy része (Mi az Internet, mit nyújt, hogyan?) mindenkinek szólt. Ezután az érdeklődők számára technikai és kezelési kérdésekről, majd a bibliográfiai keresés fortélyairól, a Mosaic, a gopher és a fájlátvitel használatáról speciális kurzusokat szerveztek. Hamarosan a WWW kérdései is napirendre kerülnek.

A könyvtár munkatársai körében e-postán felmérést végeztek az Internet használatáról. A 60 munkatárs 50%-a válaszolt. A továbbképzések legfontosabb hatása az volt, hogy felkeltették az igényt a bibliográfiai segédeszközökhez (pl. a nagykönyvtárak online katalógusaihoz) való online hozzáférésre. A válaszolók fele böngészett már az Internet forrásai között a gopherek és a WWW segítségével. A telnet lehetőségeivel még csak kevéssé élnek. Aki viszont használja, az naponta és rutinszerűen. Az e-posta igen népszerű, a vitafórumok egyelőre kevéssé használatosak.

A munkatársak túlnyomó része úgy érzi, hogy az Interneten csak részben ismeri ki magát. A saját munkájukban való felhasználhatóságát\* feltáró kérdésre a legtöbben azt válaszolták, hogy jól használható, érdekes, érdemes vele dolgozni, de tapasztalataik szerint a legtöbb ember a hálózatokkal való ismerkedést időt rabló és idegesítő tevékenységnek tartja.

Alkalmazási területként a következőket nevezték meg: címek keresése (gyarapítás, szakreferensek), bibliográfiai keresések (jelzetelés, bibliográfiák, szakreferensek, gyarapítás), információkeresés, e-posta.

Az Internet alkalmazásáról gondolkodva számos kérdés felvetődik, olyanok, mint: Az egyszerű könyvtáros hogyan szerezhet tudomást az Internet lehetőségeiről? Elavultak-e információszerezési módjaink? Elhiszi-e nekünk az olvasó ezután, hogy valamit nem tudunk meghozni a tengerentúlról? Főlösslegessé válnak-e hamarosan a könyvtárak, mert az olvasók maguk szerzik be a dokumentumokat?

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 15

---

## Szabványok, normatívák

---

### 96/031

KOKABI, Mortaza: The internationalization of MARC. Part 1: the emergence and divergence of MARC = Libr.Rev. 44.vol. 1995. 4.no. 21-35.p. Bibliogr. 29 tétel.

### Hogyan vált a MARC nemzetközi szabvánnyá? 1.rész: a MARC megjelenése és változatai

*Formátum -gépi*

A cikk áttekinti a bibliográfiai adatok digitális kódolására létrehozott MARC formátumok kifejlődését, az 1968-as és a Library of Congress nevéhez fűződő kezdetektől egészen a mai időig, különös tekintettel a 17 féle nemzeti formátumra. Megvizsgálja a MARC formátumok egymástól való eltéréseinek okait, valamint a nemzeti MARC formátumok kifejlesztésének korai és jelenlegi irányzatait.

(Autoref.)

### 96/032

KOKABI, Mortaza: The internationalization of MARC. Part 2: some MARC formats based on USMARC = Libr.Rev. 44.vol. 1995. 6.no. 38-45.p. Bibliogr. 15 tétel.

### Hogyan vált a MARC nemzetközi szabvánnyá? 2. rész: néhány, USMARC-ra alapuló MARC formátum

*Formátum -gépi*

A cikk áttekinti a USMARC-ból származtatott különféle MARC formátumok kifejlődését. Részletesen megvizsgálja a kanadai, a francia, a spanyol és az indonéziai formátumokat. Bemutatja fő eltéréseiket és sajátos, helyi követelményeiket.

(Autoref.)

96/033

KOKABI, Mortaza: The internationalization of MARC. Part 3: some MARC formats based on UKMARC = Libr.Rev. 44.vol. 1995. 6.no. 46-51.p. Bibliogr. 17 tétel.

### Hogyan vált a MARC nemzetközi szabvánnyá? 3.rész: néhány, UKMARC-ra alapuló MARC formátum

*Formátum -gépi*

A cikk áttekinti a UKMARC-ból származtatott különféle MARC formátumok kifejlődését. Részletesen megvizsgálja az ausztrál, a thaiföldi, az olasz és a szingapuri formátumokat. Bemutatja fő elterjedéseiket és sajátos, helyi követelményeiket.

(Autoref.)

96/034

BRADLEY, Phil: Towards a common user interface = Aslib Proc. 47.vol. 1995. 7/8.no. 179-194.p.

### Az egységes használói interfész felé

*Ember-gép kapcsolat; Gépi információkeresés; Szabvány; Számítógép-hálózat; Szoftver*

Kívánatos lenne, hogy minden könyvtári szoftver (beleértve a CD-ROM-on és mágneslemezen, de az Interneten keresztül hozzáférhető programokat is) hasonló használói interfésszel rendelkezzen. Ez mind a használók, mind a használók képzésével foglalkozók dolgát megkönnyítené: a közös interfész kezelését csak egyszer kellene elsajátítani, s nem lenne szükség a munkaállomások mellett elhelyezett kézikönyvek és „puskák” dzsungelére. A közös használói interfésznek (CUI) hardver-vonzata is van, s ez esetleges nagyobb memóriaigény-gondokat is okozhat, de legalább ki lehetne küszöbölni a szoftver-problémákat a hibakeresés folyamatából.

Az előnyök mellett a közös használói interfésznek hátrányai is lehetnek: az egységesítés vagy a legkisebb közös nevező alapján valósulna meg (amikor is egyes fejlettebb programok

különleges képességeit nem lehetne kihasználni), vagy minden lehetőségre számítva az egyszerűbb programok esetében is egy sor speciális menü kellene átvergődni. A szoftverfejlesztés jelenlegi versenyhelyzetében egy-egy új ötlet rövid időn belül általános követelménnyé válik; tisztázatlan, hogy egy közös használói interfész elfogadása mennyiben korlátozná ezt a szabadságot.

A kliens-szerver felépítés (C/S) a közös használói interfész alapvető összetevője. Ez lehetővé teszi, hogy egy rendszeren belül csak az adatok utazzanak, a mozgásukhoz és használatukhoz szükséges programok a használó gépén futhat; ezáltal a sebesség nő, a költségek pedig csökkennek. A hálózati kommunikáció szabványosított protokolljai révén az egyetlen közös interfész helyett tárgykörök, ill. használói kategóriák szerint külön CUI is használható lenne.

Az egyik ilyen szabványos protokoll a Z39.50-es; ez lehetővé teszi egy sor információkereső felhasználás tervezését és terjesztését, s ezáltal közös parancsok használatát a legkülönbözőbb adatbázisokhoz, a kliens-szerver modell keretében. A kliens- és a szerver-oldal külön-külön is fejleszthető, csak a be- és a kimeneteket kell a protokollhoz hozzáigazítani. A Z39.50-es protokoll fejlesztésén számos szoftverfejlesztő dolgozik (pl. az IRIS, Nordic SR-Net, Project ION, DVB-OSI, Socker, Europagate, a British Library stb.). A SilverPlatter cég megegyezett az Ameri-Tech céggel a több adatbázisban párhuzamosan történő keresések lehetőségéről.

A közös használói interfész bevezetése jelentős változásokat fog hozni az információiparban: nőni fog az információszolgáltatók, a hardverfejlesztők és az informatikai szakemberek közötti együttműködés, a hardver-komponenseket olcsón és hatékonyan lehet majd kombinálni, a könnyebb használhatóság serkenteni fogja az újabb és újabb adatbázisok kialakítását, s az Interneten való keresés is sokkal nagyobb mérvű lesz, mint ma.

(Mándy Gábor)

96/035

DIAS, Eduardo José Wense: Padrões para pessoal nas bibliotecas universitárias brasileiras = Cienc.Inf. 23.vol. 1994. 3.no. 335-339.p. Bibliogr. 24 tétel.

## Egyetemi könyvtárak személyzeti normái

*Egyetemi könyvtár; Norma; Személyzet*

Az egyetemi könyvtári normatívák többnyire inkább a minőségi, mint a mennyiségi elemeket hangsúlyozzák. Ezt példázza a két nemzetközileg is ismert irányelv, az ALA, illetve az IFLA gondozásában. Brazíliában 1974-ben ültek össze először az egyetemi könyvtárak gondjainak megbeszélésére, s ebből állandósult az egyetemi könyvtárak országos szemináriuma (SNBU). Az 1991-es, hetedik SNBU fő témája az egyetemi könyvtárakra vonatkozó nemzeti terv kialakítása volt. Ha ez a munka egyetemi könyvtári normatívák megfogalmazásához vezet, ennek a személyzetre vonatkozó részében a minőségi és a mennyiségi megközelítés legjobb elemeinek a kombinációja szükséges.

(Autoref. alapján)

*Lásd még 60*

---

## Egyesületek, konferenciák

---

**96/036**

Program. Cíle a hlavní činnosti SKIP = Čtenár. 47.roč. 1995. 7-8.no. 275-276.p.

**[A Könyvtárosok és Információs Munkatársak Egyesületének második kongresszusa.] Program. Az Egyesület céljai és fő tevékenységei**

*Egyesület -könyvtári -nemzeti*

A Cseh Könyvtárosok és Informatikusok Egyesülete a 21. század küszöbén integráló szerepet kíván betölteni a szakmai és a társadalmi szervezetek között, és ezzel elősegíteni az ún. információs társadalom kialakítását Csehországban. Hosszú távú programjában a következők fő feladatok szerepelnek:

1) Részvétel az országos információpolitika célkitűzéseinek megvalósításában, a könyvtárak

és információs intézmények technikai elmaradottságának leküzdésében, a könyvtári állományok védelmének és megújításának programjában;

2) A központi jogszabályok és műszaki normák, szabványok kidolgozásának és bevezetésének elősegítése;

3) Együttműködés a rokon területeken működő cseh egyesületekkel és egyéb társadalmi szervezetekkel;

4) A szakmai szervezetek, intézmények és egyének képviselete a médiákban és más szakmák szaksajtójában;

5) A szakképzett könyvtárosok támogatása a könyvtárosi álláshelyek betöltésénél, a nemzetközi könyvtári szervezetekben a cseh könyvtárügyet képviselő szakemberek kiválasztásánál;

6) Aktív részvétel a nemzetközi könyvtári szervezetekben, kétoldalú együttműködés az egyes országok, elsősorban Szlovákia egyesületeivel;

7) Résztevők kiküldése hazai és nemzetközi konferenciákra, illetve tanulmányutakra;

8) A tagok képviselete belföldön és külföldön a szerzői jogok érvényesítése érdekében;

9) Konferenciák, szemináriumok, viták és egyéb rendezvények szervezése;

10) Saját tevékenységének szervezése, elsősorban egyesületi lap kiadásával;

11) Ankétok, versenyes és egyéb akciók szervezése a legfontosabb szakmai kérdések megoldása érdekében.

Ebből a hosszú távú programból következnek az egyesület aktuális feladatai, pl. az egyesület nyilvánosságának biztosítása a szaksajtóban, a szakma képviselete a könyvtári jogszabályt kidolgozó bizottságban, együttműködési megállapodás aláírása a társszervezetekkel, az egyesület regionális szerveinek segítségével a könyvtári szolgáltatások népszerűsítése az adott régióban, szponzorok felkutatása az egyesület támogatására.

1995 májusában tartották az egyesület 2. közgyűlését, ahol elfogadták az 1. közgyűlés óta eltelt időszokról szóló beszámolót, a gazdálkodás elveit, az egyesület programját és új vezetőséget választottak.

(Rác Ágnes)

*Lásd még 84*